

”Erityiskoulutuksella ei synny liikkuvaa, näkökulmanvaihdoksiin tottunutta, kielitaitoista ja monipuolista työntekijää. Sellainen syntyy pikemminkin joutilaasta itsensäivistäjästä, joka on kuluttanut vuosia tarpeettomien ja pelkästään tradition ylläpitämiseksi kirjoitettujen kirjojen lukemiseen.”

Nevanlinna – aivan kuten moneen muuhunkin, joka kantaa sisällään pientä 70-lukulaistaan – on iskenyt kaipaus yhteen porvariuden alakukintoon eli niin sanottuun sivistysporvariin. Kun historia soi porvarille osan aristokratian vallan perillisinä, hän saattoi korvata sivistyksellä puuttuvan ”luontaisen” ylhäisyyden. Porvari piti velvollisuutenaan sivistää itseään. Usein vaikutelmakin riitti:

”Mutta jo sekin kavalsi sivistystä kohtaan osoitetun arvannon.”

Sivistysporvarin yhteiskunnalliseen asemaan liittyi velvoite: ”kulttuuriperinnön rikas

hallinta ja hyvät tavat”. Niiden kautta rahvas saattoi arvostaa-kin häntä.

Nykymenestyjälle sivistys on vain resurssi ja hyvät tavat oportunistin voimavara. Niiden avulla pärjää paremmin Euroopassa verkostoja luotaessa. Se on kevytporvarillisuutta, isänmaallisuutta ilman isänmaata:

”Porvarille uskottavuus kumpusi siitä, että hän säilytti jota-kin, millä on pitkät perinteet. Menestyjän uskottavuus on taa- sen niiden tulevaisuudenodotusten varassa, joita häneen kohdistetaan. Hän ei ole yhtä hyvä kuin viimeinen tekonsa, vaan yhtä hyvä kuin lupauksensa.”

Oikeistokonservatismiin historiallisesti hämmäntävin piirre oli, ettei se sopinut kovin-kaan hyvin yhteen kapitalismin kanssa.

”Kapitalismihan on itseään myllertävä järjestelmä, joka tempaa maailman irti vanhoista kiinnittymisistään ja arvoistaan luodakseen uusia markkina-alu-

eita, niin maantieteellisesti kuin ihmisen sisänsäkin.”

Tämän ristiriidan tajuamises- ta nousi 1960-luvun kapina.

Toisaalla Nevanlinna viittaa kansankotikriitikko Pentti Lin- kolan ekohuoliin, joiden alta paljastuu sivistyneistön kasvatti, joka ei arvostele talouden ylival- taa poliittisista syistä vaan siksi, että rahasta puhuminen on vul- gaaria. Sivistyneen ihmisen on itse kuvansa säilyttämiseksi paet- tava marketeissa ryntäilevän rah- vaan tieltä yksin maalle.

Nevanlinna katselee ympäril- leen ja toisinkyselle moniaita. Teksti on konkreettista. Se on häntä itseään. Tämä ”itse” on – etten sanoisi paradoksaalisesti – sekä etäältä katsova tarkkailija että maailman menoon osallistu- va subjekti. Paradoksien luo- muviljelijä on satonsa oloinen. Niinhän pitemmän päälle alka- vat koira ja hänen isäntänsäkin muistuttaa toisiaan.

Suomalaisten Lapin historia

REIJO VALTA

Terra Ultima, viimeinen maa, jonka suomalaiset ovat asutta- neet, on Lappi. Alue liitettiin Ruotsista autonomiseen Suo- meen vuonna 1809, minkä jäl- keen aloitettiin rajojen vetämi- nen ja valvominen niin Nor- jan, Venäjän ja Ruotsin kanssa. Viimeisenä sulkeutui Suomen ja Ruotsin välinen raja vuonna 1889. Olihan alueelle muutta- nut suomalaisia jo 1550-luvul- ta lähtien, kun kuningas Kustaa Vaasa tahtoi saada maansa erä-

maat asutetuiksi. 1590-luvul- la Ala- ja Ylitorniolla asuikin jo 350 suomalaista.

Lapista syntyisin oleva suoma- lainen Helsingin yliopiston Suo- men ja Skandinavian historian dosentti Maria Lähtenmäki (s. 1957) on useissa tutkimuksis- saan käsitellyt Lapin historiaa. Teoksestaan ”Kalotin kansaa” hän sai Urho Kekkosen palkin- non. Syksyllä 2006 suomeksi ja englanniksi julkaistu *Terra Ulti- ma* kokoaa yksiin kansiin hänen

Maria Lähtenmäki
Terra Ultima
A Short History of of
Finnish Lapland
Otava, 2006
151 s.

tutkimustuloksiaan, esipuhees- saan hän erityisesti toivoo mat- kailijoiden löytävän teoksen. Li- säksi Lähtenmäen mukaan teos sopsi oppikirjaksi.

Terra Ultima on korostetus-

ti Suomen Lapin suomalaisten historia. Lähteenmäen mukaan vuonna 1810 nykyisellä Lapin läänin alueella asui 17 300 ihmistä, joista 1 500 oli saamelaisia. Nykyisin (2005) vastaavat luvut ovat 186 000 ja 4 000. Tämä Lähteenmäen kertoma saamelaisten nykyinen lukumäärä on väärä: mainitut neljä tuhatta asuvat lain määrittelemällä kotiseutualueella, joka käsittää Lapin läänin kolme pohjoisinta kuntaa ja Sodankylän pohjoisosan. Esimerkiksi maakuntakeskukseen Rovaniemelle työn perässä muuttaneet saamelaiset eivät ole luvussa mukana.

Lähteenmäen mukaan poronhoito on saamelaisille kansana suhteellisen nuori elinkeino. Vasta 1898 valtion poromäärin säännöstelemiseksi perustettujen paliskuntien myötä poroista tuli kaikkien saamelaisten omaisuutta. Ennen sitä Enontekiön kaksi porokeisaria omisti käytännössä kaikki alueen porot, Inarissa lähes koko porokanta oli kahden perheen hallinnassa.

Joka tapauksessa tietämässä maakunnassa poro pulkkineen oli paras kulkuväline. Lapin suomalaisilla on ollut poroja omistuksessaan jo 1500-luvulta lähtien, muutama poro liikkumavälineeksi oli paimentolaiselämää viettävillä saamelaisillakin.

Suomalaisten elämä pohjoisessa on ollut rankkaa puurtamista aamusta iltaan pienillä peltotilkuilla. Yöttömän yön maassa tämä on tiennyt todella pitkiä työrupeamia. Vaikka uudisasukkaat saivatkin vapautuksen veroista tilan perustamisen

ajaksi, talonpoikien edistymistä työssään valvottiin vuosittain. Verottajan lisäksi kulkutaudit vaivasivat ahkeria pellonraivajia, moni äiti kuoli lapsivuoteeseen. Pientilalliset saattoivat saada 1900-luvun alusta alkaen liisäänsioita savotoista, metsäkämpille palkattiin naisiakin keittäjiksi ja pyykinpesijöiksi.

Toisen maailmansodan loppuun saksalaiset polttivat Lapin. Maa rakennettiin kuitenkin uudelleen. Kemijoki ja osan haaroista valjastettiin tuottamaan voimaa koko maan hyödyksi. 1960-luvulta lähtien matkailu on kehittynyt puunjalostusteollisuuden ohella tärkeäksi elinkeinoksi.

Saamelaiset eivät ole yhtenäisen etninen ryhmä. Toisen maailmansodan jälkiselvittelyt toivat Suomen Lappiin pakolaisina uuden saamelaisryhmän, ortodoksiset, omaa kieltään puhuvat kolttat. Lähteenmäen mukaan suomalainen insinööri Väinö Tanner oli 1903 kiertänyt Inarissa, Pohjois-Norjassa ja Kuolan niemimaalla. Tanner oli opiskellut kieliä Sveitsissä ja Saksassa, kartografiaa Tukholmassa ja geologiaa Venäjällä. Hän toimi myös opettajana Helsingin yliopistossa. Tanner teki pohjoiseen vuosisadan alussa useita tutkimusmatkoja.

Matkoillaan Tanner tutustui kolttiin ja julkaisikin heistä vuonna 1929 klassikoksi muodostuneen, metodiltaan paljon aikaansa edellä olleen tutkielman *Antropogeografiska studier inom Petsamo-området*. Retkilään koltan kielen oppinut Tanner sattui kuulumaan myös rau-

haa Suomen ja Neuvosto-Venäjän välille neuvottelevaan valtuuskuntaan, joten hän pääsi myötävaikuttamaan Petsamon liittämiseen Suomeen vuonna 1920.

Mainittakoon tässä välissä, vaikka Lähteenmäki ei sitä tee, että samainen insinööri Tanner oli myös sosialidemokraattinen poliitikko, joka urallaan toimi muun muassa Suomen pääministerinä, ulkoministerinä ja SDP:n puheenjohtajana.

Lähteenmäen mukaan paikalliset suomalaiset olivat vakuuttaneet Tannerille, että kolttat olivat laiskoja ja viinaan meneviä. Tanner ei kuitenkaan ottanut puheita todesta, vaan omien kokemustensa perusteella väitti kolttien olevan älykkäimpiä ja moraalisesti kehittyneimpiä ihmisiä pohjoisessa. Lähteenmäki arvelee kolttien vaikuttaneen paljon koko Tannerin maailmankatsomukseen. Vaikuttaa siltä, että Lähteenmäen mielestä Suomesa on nykyisin kolttia vain Tannerin henkilökohtaisten intressien vuoksi.

Sanotaan, ettei historioitsijan pitäisi tutkia aiheita, joihin hänen omat vanhempansa ja isovanhempansa ovat olleet jotenkin osallisia. Jos tutkiikin, niin hänen tulisi olla erityisen tietoinen näiden vaikuttamista ja osasta asettaa läheisten ihmisten panos osaksi kokonaiskuvaa todellisessa koossaan. Mielestäni Lähteenmäki ei ole tällaiseen kyeninyt. En suosittelisi Terra Ultima-teosta oppikirjaksi yhteenkään kouluun.